Peer reviewed Journal Impact Factor: 7.265 ISSN-2230-9578

Journal of Research and Development

A Multidisciplinary International Level Referred Journal

June 2021 Volume-11 Issue-16

Sustainable Development Goals: Initiatives, Execution and Challenges

Chief Editor
Dr. R. V. Bhole
'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.)

Guest Editor
Dr. Prof. H. B. Rathod
Principal
Gramin (ACS) Mahavidyalaya, Vasantnagar (Kotgyal), Tal. Mukhed

Executive Editors
Dr. V. T. Naik
Mr. B. C. Rathod

Co- Editors
Dr. D. K. Kendre
Mr. S. A. Jewale
Dr. U. D. Padamwar

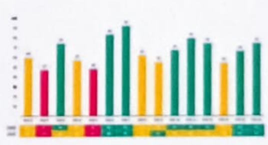

Address
'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23,
Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

CONTENTS

Sr. No.	Paper Title	Page
1	भारत में लिंग असमानता प्रो.डॉ.कल्याण गुरुनाथ	1
2	बर्तमान समाज बिकास मे संत साहित्य की भूमिका प्रा.रामकृष्ण बदने	[illegible]
3	सर्वसमाबेशक वृध्दीसाठी दारिद्रय निर्मूलनाची गरज कैलास सत्यवान शेलार	[illegible]
4	महाराष्ट्रातून भारतातील इतर प्रमुख भागात जाणारे लोहामार्गांचा एक भौगोलिक अभ्यास Dr.Achole.P.B, Swami.B.M	[illegible]
5	शाश्वत विकासात रा.से.यो.चे योगदान निलेश दे. हलामी	[illegible]
6	नांदेड जिल्हयातील लघू प्रकलपामूळे सिंचन क्षमतेतील झालेला बदल (सन १९९१–९२ व २०१०–११ हे वर्ष तुलनात्मक पद्वतीने अभ्यास) डॉ.डी.एस.चव्हाण	21
7	शाश्वत विकास काळाची गरज प्रा. डॉ. जे. के. वाघमारे प्रा. डॉ. आर. एन. कस्पटे	26
8	भारतातील गरीबी निर्मूलनासाठी शाश्वत समजाकल्याणकारी विचार प्रा.मठपती जी.एच.	30
9	बढ़ता नगरीकरण और इसके प्रभाव गिरीश टी. पंचभाई	35
10	प्राथमिक शिक्षा मे बच्चों के मूलभूत सेवाओं का अध्ययन सीमा यादव डॉ.मृत्युन्जय मिश्रा	40
11	स्त्री - पुरुष तुलना व स्त्रियांची शैक्षणिक स्थिती डॉ.गजानन बापुराव ठाकरे	42
12	शाश्वत विकास - एक अभ्यास प्रा. सौ. रुपाली गोवर्धन दिकोंडा	47
13	हिन्दी – मराठी दलित आत्मकथाओं में सामाजिक जीवन डॉ. व्ही. पी. चव्हाण.	50-
14	गडचिरोली जिल्हयातील कामगारांचे प्रमाण: निरंतर विकास प्रा. डॉ. गणेश एल. धोटे, डॉ. जे. व्ही. दडवे, प्रा. डॉ. के. वाय. ठाकरे	53-
15	स्त्रियांची सामाजिक व राजकीय स्थिती प्रा.डॉ.प्रदीप शा. ढोले	58-
16	परळी तालुक्यातील पोषण घनता : एक भौगोलिक अभ्यास श्री. कैलास भास्कर लव्हाळे , डॉ.व्ही.एस.चिमनगुंडे	63-
17	भारूड भक्तीनाट्याचे स्वरूप व तत्वज्ञान. प्रा.डॉ.शिवाजी सटवाजी वाघमारे	66-
18	ठाणे – पालघर जिल्ह्यातील आदिवासी लोकसंख्येच्या लिंग गुणोत्तराचा भौगोलिक अभ्यास प्रा. मानकरे ज्ञानेश्वर रघुनाथ डॉ.के.बी कणकुरे	70-
19	नांदेड जिल्ह्यातील करडाई पीकाचा भौगोलिक अभ्यास प्रा.डॉ.यु.एस.कानवटे	77-
20	गरीबी निर्मुलन वेध व अभ्यास प्रा.सौ. अरुणा ईटकापल्ले, प्रा. सारीका बकवाड	81-
21	कोरोना व्हायरसचा पर्यटनावरील प्रभाव प्रा. डॉ. कळसकर सूर्यकांत नागनाथ	83-
22	शाश्वत विकास ध्येये निर्देशांक आणि भारत प्रा. डी. बी. कोनाळे	86-

45	मोहोळ तालुका पर्जन्य विचलता- एक भौगोलिक अभ्यास **श्री. हनुमंत शंकर हेळकर, प्रा. डॉ. डी. जी. शिंदे**
46	भारत मे सतत विकास लक्ष्य-चुनोतीया एवं सम्भावनाये *प्रो.विकास वर्मा*
47	अहमदपुर तालुक्यातील पाझर तलाव जलसिंचन स्रोताचा भौगोलिक अभ्यास प्रा डॉ.राठोड बी.एस
48	कंधार तालुक्यातील ग्रामीण वस्तीतील सेवा केंद्राचा चिकित्सक अभ्यास **केंद्रे गणपत गंगाधर, प्रा. डॉ. मानकरी एम. पी.**
49	भारतीय शेती व्यवसायात प्रधानमंत्री पिक विमा योजनेचे योगदान *प्रा.डॉ.एम.डी.कच्छवे*
50	जागतिक लोकशाही निर्देशांक आणि भारत *प्रा.डॉ.आंधळे बी.व्ही.*
51	सशस्त्र बलों में लैंगिक समानता : एक अध्ययन **श्री. मंगेश भगवंतराव कुलकर्णी,प्रा. डॉ. सौ संपदा सुधाकरराव कुलकर्णी**
52	शाश्वत विकासाची ध्येये: संकल्पना आणि स्वरूप *श्रद्धा मोहन पवार*
53	शाश्वत शेती संकल्पना: आव्हाने आणि संभावना **प्रा. सुकुमार दत्ता पाटील प्रा. डॉ. एल. एच. पाटील**
54`	उस्मानाबाद जिल्ह्यातील उमरगा व तुळजापूर तालुक्यातील ग्रामीण वस्त्यांमधील अंतरण एक अभ्यास ***प्रा. सतिश डी. गावित प्रा. डॉ. मदन व्ही. सूर्यवंशी***
55	कोरोना परिप्रेक्षात भारतीय समाज व अर्थव्यवस्थेवर झालेला परिणाम *प्रा. डॉ. झाकीरहुसेन हाकीम संदे*
56	भारतीय लोकसंख्या आणि शाश्वत विकास *प्रा. शत्रुघ्न नामदेव लोहकरे*
57	लातूर जिल्ह्यातील यात्रा केंद्राच्या अभिक्षेत्रीय वितरणावर परिणाम करणाऱ्या घटकांचा भौगोलिक अभ्यास **डॉ. केरबा कांबळे**

भारतीय लोकसंख्या आणि शाश्वत विकास

प्रा. शत्रुघ्न नामदेव लोहकरे

डॉ. सी. डी. देशमुख कॉमर्स व सौ. के. जी. ताम्हाणे कला महाविद्यालय, रोहा जि. रायगड.

snlohakare1112@rediffmail.com

गोषवारा:

जगातील सर्वच देशांनी विकासाच्या नावाखाली नैसर्गिक साधनसंपदेचा अतिरेकी वापर केला आहे. यावर नियंत्रण आणण्याच्या हेतूने शाश्वत विकास ही अलीकडील एक महत्वपूर्ण अशी संकल्पना आहे. देशाच्या विकासासाठी लागणाऱ्या संसाधनाची दुर्मिळता आणि पुढील पिढीसाठी या संसाधनाची जपणूकीची आवश्यकता यातून शाश्वत विकास या संकल्पनेस महत्व प्राप्त होते. त्यातही जास्त लोकसंख्या असलेल्या देशात यास विशेष महत्व आहे. जगातील कोणत्याही देशाचा अभ्यास केल्यास असे दिसते की, देशाची अर्थव्यवस्था आणि त्या देशाची लोकसंख्या याचा जवळचा संबंध आहे. भारतीय शेती, उद्योग आणि सेवाक्षेत्र तसेच राहणीमान, रोजगार, दरडोई उत्पन्न आणि किंमत पातळी अशा कितीतरी घटकाचा आणि देशाची लोकसंख्या याचा अगदी जवळचा संबंध आहे. भारतात शाश्वत विकास या संकल्पनेचा विचार करण्याचे मुख्य कारण म्हणजे देशाची असणारी जास्त लोकसंख्या त्यातून देशातील नैसर्गिक साधनसंपदेचा होणारा ऱ्हास हे होय.

प्रस्तावना:

भारताची वाढती लोकसंख्या ही भारताच्या आर्थिक विकासातील मुख्य अडसर आहे. तसेच जास्त लोकसंख्येमुळे नैसर्गिक साधनसंपदेचा मोठ्या प्रमाणात वापर होत आहे. आज आपण जरी भारत ही जगातील एक महासत्ता होणार असे संबोधत असलो तरी कोरोना महामारीच्या काळात आपली लोकसंख्या ही कोरोना सारख्या महामारीवर नियंत्रण आणण्यात कसा अडसर ठरत आहे हे लक्षात येते. याशिवाय इतर अनेक आर्थिक आणि सामाजिक समस्या आहेतच. ज्या विकसित देशात मर्यादित लोकसंख्येमुळे निर्माण होत नाहीत किंवा कमी प्रमाणात आणि कमी परिणामकारक असतात. परंतू भारतासारख्या जास्त लोकसंख्या असलेल्या देशात दारिद्र, बेरोजगारी, कुपोषण, आर्थिक आणि सामाजिक समस्या प्रकर्षाने जाणवत आहेत.

बीज संज्ञा: पर्यावरण, आर्थिक वृद्धी, सर्वसमावेशक विकास, वृद्धी दर.

उद्देश: भारतीय लोकसंख्या आणि शाश्वत विकासाचा आढावा घेणे.

विषय विवेचन:

भारतीय लोकसंख्या आणि शाश्वत विकास संबंध: भारतीय लोकसंख्येचा तसेच लोकसंख्येच्या रचनात्मक बदलाचा भारताच्या शाश्वत विकासवर मोठ्या प्रमाणावर प्रतिकूल आणि कांही प्रमाणात अनुकूल परिणाम घडून येतात.

संशोधन पद्धती:

प्रस्तुत शोधनिबंध हा पूर्णत: द्वितीयक सामुग्रीवर आवलंबून आहे. यासाठी संदर्भ ग्रंथ, मासिके, इतर प्रकाशित साहित्य, सर्वेक्षण अहवाल आणि इंटरनेट इत्यादी माध्यमाचा आधार घेण्यात आला आहे.

भारतातील लोकसंख्या वाढ:

भारताची जगाशी तुलना करता एकूण जागतिक क्षेत्रफळापैकी 2.4 टक्के क्षेत्रफळ आणि एकूण जागतिक लोकसंख्येपैकी 18 टक्क्याच्या जवळपास लोकसंख्या भारताच्या वाट्याला आहे. भारत हा लोकसंख्या संक्रमण सिद्धांताच्या दुसऱ्या टप्प्याच्या शेवटच्या स्थिती मध्ये आहे. जेथे जन्मदर आणि मृत्युदर कमी होण्यासारखी स्थिती निर्माण होते. परंतु इतर देशाच्या मानाने भारतात लोकसंख्येचा आकारमान मुळातच मोठे आहे. तर 31 मे 2021 रोजी भारताची लोकसंख्या 139,23,45,967 एवढी होती. भारताचे चालू किंमतीनुसार सन 2019-20 चे एकूण स्थूल राष्ट्रीय उत्पन्न 201,18,353 कोटी रु. एवढे व निव्वळ राष्ट्रीय उत्पन्न 179,99,754 कोटी रु. एवढे असले तरी दरडोई उत्पन्न 1,34,226 रु. इतकेच आहे.

भारतीय लोकसंख्या व वृध्दी दर

वर्ष	लोकसंख्या	वृध्दी दर (%)	वर्ष	लोकसंख्या	वृध्दी दर (%)